

HERKÜL MİLLAS
28.7.2015
ZAMAN GAZETESİ

Hayatın karmaşıklığı karşısında kelimeler yetersiz kalıyor.

İnsanların geliştirdiği ve kullandığı kelimeler ve kavramlar geçmişin ve tarihî deneyimlerin sonucudur. Medeniyetler kurmuş halkların dilleri gelişmişliklerine orantılı olarak zengindir. Ama ne de olsa dönemlerinin gerçekleriyle, bilgisiyle ve bilinciyle sınırlıdır. Ve ister istemez bizler bugünü konuşurken eskiden oluşmuş, başka bir dönemin dili ile konuşuyoruz.

Her topluluk geliştikçe yeni ihtiyaçlarına ve yeni yorumlarına göre yeni kavramlar oluşturur. Yeni kelimeler yaratılır veya eski kelimeler yeni ek anlamlar edinir. Zamanla bir kelimenin birkaç farklı anlam taşıması bundandır. Örneğin “demokrasi” derken herkesin aynı şeyi anlamaması böyle açıklanabilir. Kimileri bu kelimeyi 21. yüzyılın uluslararası kurumlarının hukuku kapsamında,

kimileri Fransız Devrimi'nin Jakoben anlayışı kapsamında kullanıyor. Başka anlamları da olabilir bu kelimenin. Yani her dönemde yeni kavramlar ve kelimeler oluşturuluyor; ama bunların halkların geniş kesimi tarafından çağdaş anlamlarıyla benimsenmesi başka bir olaydır.

Sorumluluk ve sebep ilişkisi

Son haftalarda terörün ve her türlü çatışmanın serin esintileri ürpertilere neden olurken okuduklarımız bunları düşündürdü. Kullanılan kavramlarda bir belirsizlik ve tutarsızlık var. Ölümlü acı haberlerin yanı sıra suçlamalar da duyuyoruz. Bunların en az tartışmaya neden olması gerekeni “sorumluluk” kavramıdır. Bir ülkede iyi ve kötü gelişmelerin sorumlusu yönetimdir, hükümettir. Sorumlu olmak, ille de suçlu, kabahatli, kötü gidişin sebebi olmak demek değildir. Örneğin, eğer bir treni süren makinist uyuklar ve feci bir kaza olursa, tabii ki onun üstü, ulaştırmadan sorumlu bakan ve başbakan bu olaydan dolayı suçlu sayılamaz; ama sorumluluk onlardadır, sırasıyla her birinde. Bu yüzden böyle durumlarda çağdaş anlamda demokrasinin egemen olduğu ülkelerde ilgili bakanın istifa etmesi şaşkınlığa neden olmaz. Ama demokrasinin eski bir tipi egemense, o ülkenin tarihinde sorumluluk üstlenip istifa etmiş bakan hiç bulunmaz.

Hükümet edenlerin işlerini doğru dürüst yapmaları için alanlarında sorumlu hissetmeleri şarttır. Sorumlu hissetmeyen yönetici ise, çelişki içeren bir kavramdır. Sorumlu değilse yönetici de değildir; kaçak, sahte ve yasa dışı bir yöneticidir. Ama buna karşılık, sorumlu yönetici her kötü gidişten dolayı her zaman suçlu da sayılamaz—ama bazı durumlarda ayrıca suçlu da olabilir. Suçlu olmak bambaşka bir durumdur. Sorumluluk ve suçlu olmak özdeş sayıldığında iki olumsuz durumla karşılaşırız: Sorumlu kişi haksız bir suçlama ile karşılaşmakta. Buna karşılık, sorumlu olması gereken kişi bu kez sorumluluğunu üstlenmemeye çalışmakta. Bu kaçınılmaz. Çünkü sorumluluk suçlulukla aynı anlama geldiği sürece, kimse kendi sorumluluğunu üstlenmek istemeyecektir.

Suçlu kim?

Suç ve suçlu olmak ise göreceli (izafi) bir kavram ve durum değildir: yasalarla belirlenmiştir. Bir yasa maddesi ihlali yoksa suç da yoktur. Bu konuda da olmadık karışıklık yaşanıyor. Ayıp, günah, yakışsız, ahlak dışı bir davranış ille de suç değildir—ama bazen olabilir de. Örneğin, kızılı erkekli el ele bir arkadaşlık kimilerine göre “kötü” olabilir ama suç değildir. Müeyyidesi de olmamalı. Çağdaş anlamda demokratik bir ülkede kimse kendi ahlak anlayışını veya ayıp saydığını, doğrunun tek kıstası olarak kullanmamalı. Birilerine göre kötü sayılan bir davranışta bulunan bir kimseye suçlu muamelesi de yapılmamalı. Suç, bağımsız adaletin işidir, çağdaş

demokrasilerde. (Tersi genellikle doğrudur: suçların çoğu aynı zamanda toplum tarafından ahlaksızlık ve ayıp da sayılır.)

Her ne kadar bu alanlarda kafa karışıklığı olsa da, sorumluluk, suç/suçlu, ayıp/günah gibi kavramların anlaşılması görece kolaydır. Zor olanı çatışmaları ve şiddeti doğuran “sebep”tir. Bu alanda herhalde yeni kelimelere ve kavramlara ihtiyacımız var. Çünkü terörün ve savaş dâhil çatışmaların “sebebi” çok karmaşık bir olaydır. Örneğin eskiden “savaşa düşman sebep oldu” diyebilirdik; veya bir savaşın ve bir yenilginin sonrasından adı kötüye çıkmış bir yönetici suçlanabilirdi. Ancak artık çağdaş demokratik toplumlarda sebep-sonuç ilişkisi çok karmaşıktır. Örneğin, yönetici yanlış, kötü ve çatışmacı bir yol izlemiş olabilir; ama o yöneticiyi serbest iradesiyle halk seçmiştir. Hatta siyasetçi izleyeceği yolu belli ettikten sonra da seçmen onu yeniden seçmiştir. Bu durumda kavganın sebebi seçmen de değil mi? Ya halkın şiddet veya savaş yanlısı olmasına neden olanlar? Yani yürütülen eğitim sistemi içinde, barışı değil de çatışmacı bir geçmişi yüceltmış ve erdem diye tanıtmış olan eğitimciler, şairler, yazarlar ve siyasilerin rolü nedir? Sorumluluk, suç ve hele “sebep” payları ne?

Ya siyasi stratejiler adına yayılcılığı, baskıyı, intikamı ve geçmişteki sözde şanlı savaşları sevimli ve popüler kılan bilim adamlarımızın sebep oldukları? Aslında milli çıkar adına insan haklarına saygısız davranmış olan sıradan vatandaştan en üst yöneticiye kadar herkesin, bu kavgaların sebebinde hissesi var. Çünkü uzun süreli sonuçlarını hiç göremediği kendi dışlayıcı ve ötekileştirici davranışları, sonradan kin ile anacağı saldırganları doğurmuştur. Yani bazı sözde masum milli davranışlar da sebeptir, bağnaz dini tutumlar da, aşırı ideolojik saplantılar da. Bir kavga ortamı doğduğunda insanın, “buna hepimiz sebep olduk” diyesi geliyor. Bu duyguyu da herhalde bir “sorumluluk” duygusu saymalıyız.

Belki çatışanlar yasal anlamda suçlu veya sorumlu değildir; belki sebep, on yıllarca azar azar ama sürekli şiddetin ve saldırgan ruh halini beslemiş bir çevredir. Marşlar duyulmaya başladığında ve birkaç vatan/millet şiiri okununca toplumun kolaylıkla çatışma yanlısı coşkuya kapılması, hazırlığın zaten önceden yapılmış olduğunu gösteriyor. Yani çatışmanın tohumları önceden ekilmiş, o topraklar eşelenmiş ve sulanmış, her şey biçilmeye hazır bekliyor. Sebep bireyleri aşıyor.

Şimdi birkaç cephede seferberlik havası eserken bu durumun “sebebini” dile getirmek hiç de basit bir iş değil. En başta kelimelerimiz yetersiz. Bir tekmiş gibi, “çatışmanın sebebinden” söz etmek yanıltıcı olabilir. Pek çok farklı sebep için farklı kelime kullanmamız gerekiyor. Siyasi kişi, seçmen, akademisyen, köşe yazarı, yargı mensubu vb. her biri farklı, bambaşka bir “sebeptir”. Bu insanlar suç işlememiştir; sorumlu da değildir, yasal anlamda. Ama savaş havasının esmesinin bir sebebidirler, her biri farklı biçimde. Küçük bir payı var her birinin, ama toplamı

korkutucu. Kendi hissem ne olmuştur diye düşünüyorum şimdi.